

Kriterier samhällsekonomi

- Samhällsboken s 22 – 49 + 58 – 59

Du ska kunna...

1. förklara och resonera kring det **ekonomiska kretsloppet** och delarna i det:

Hushåll – bruttoinkomst, disponibel inkomst, bidrag, skatt

Företag – intäkter, kostnader, investering, vinst, förlust, konkurs

Offentlig sektor – stat, kommun, region, skatt

Banker – lån, sparande, ränta

2. förklara och använda orden:

Ekonomi, samhällsekonomi

Hushållning. Ta hand om och fördela begränsade resurser, bestämma hur de ska fördelas.

Pengar, valuta

Används som bytesmedel när vi handlar, sedlar och mynt eller virtuella pengar.

Valuta är ett lands betalningsmedel, SEK svenska kronor eller Euro.

Marknadsekonomi

Ett ekonomiskt system. Företag producerar de varor som kunder vill köpa till de priser de är redo att betala. Det ingen vill köpa produceras inte (eller så skapas efterfrågan med reklam)

Efterfrågan

De varor och tjänster kunder har behov av eller vill köpa.

Utbud

Mängden varor eller tjänster som företag säljer till ett visst pris.

Mättad marknad

När efterfrågan på en produkt eller tjänst har nått sin topp, och antalet säljare antingen uppfyller eller överstiger den befintliga efterfrågan

Konkurrens

En slags tävling om att få sälja till kunderna genom att vara mer effektivt, billigare pris, bättre kvalitet.

Jämviktspris

Ett pris där köpare och säljare möts. Köparna vill köpa så mycket som säljarna vill sälja.

Planekonomi

Ett ekonomiskt system. Staten planerar och styr vilka varor och tjänster som ska finnas och till vilka priser som skall gälla.

Blandekonomi

Ett ekonomiskt system som blandar delar av marknadsekonomi och delar av planekonomi.

Kartell

Ett samarbete eller överenskommelse mellan säljare på en marknad för att minska konkurrensen. Genom att samköra priser, dela upp kunder mellan varandra. Detta kan vara olagligt enligt konkurrenslagarna.

Oligopol

En marknadsform där ett fåtal stora företag dominerar marknaden och svarar för huvuddelen av utbudet.

Oligark är en person som ingår i en maktelit som styr med ekonomiskt eller politiskt inflytande.

Monopol

Ett enda företag eller stat säger en vara eller tjänst utan konkurrens, priset bestämmer de själva.

Cirkulär ekonomi, hållbar utveckling

Ekonomi i kretslopp, innebär att utvinna naturresurser för att producera, konsumera och använda varor så länge det går.

Hållbar utveckling handlar om att värna miljön och se till att samhällen utvecklas på ett sätt som gör att alla människor kan leva tryggt och bra nu och i framtiden.

BNP, BNP per capita

Bruttonationalprodukt är ett sätt att mäta ett lands ekonomiska aktivitet, det sammanlagda värdet av alla varor och tjänster som produceras i ett land på ett år. Genom att jämföra år från år kan man se hur den ekonomiska utvecklingen går.

Per capita är ett mått på människors levnadsstandard. Man lägger ihop värdet av allt som produceras i ett land och delar det med antalet invånare.

En brist med det sättet att mäta är att det inte visar det arbete som sker i hemmet, det visar heller inte hur inkomsterna är fördelade bland invånarna.

HDI

Är ett måttverktyg för att mäta människors levnadsstandard, jämföra mellan länder. Måttet innefattar statistik om levnadslängd, inkomst, utbildningsnivå, hur länge man går i skolan. Det finns ett samband mellan högre inkomst, utbildningsnivå och hälsa.

Varor, tjänster

Det är det vi köper. Matvaror, taxiresor, musikkurser.

Produktion, konsumtion

Tillverkning, att köpa, använda, äta med mera.

Produktionsmedel

Utrustning, material, arbetskraft, resurser för att tillverka

Förändringar som påverkar Sveriges ekonomi:

politiska beslut

Beslut om att höja eller sänka skatter har effekt på det ekonomiska kretsloppet. Hushållens ökade eller minskade resurser påverkar företagens ekonomi. Offentliga sektorn får in mer eller mindre pengar vilket påverkar välfärden, vilket påverkar hushållen. Bankerna kan höja eller sänka räntor, vilket påverkar hushållen.

Handel

Länder handlar med varandra, ekonomin är sammanflätad med omvärlden. Pandemin kunde stanna upp varor längs en handelsväg, pga exempelvis att ett land stängde sina gränser. Personal i fabriker minskades vilket saktade ned produktion.

Oroligheter

Om och när oroligheter blossar upp i världen påverkar det priset på varor. I Mellanöstern handlar det om olja, en viktig vara som används flitigt, priset kan gå upp och påverkar industrin och privatpersoner. Kriget i Ukraina har påverkat spannmål att nå andra länder.

Högkonjunktur s.45

Goda tider. Hushållens efterfrågan ökar – företagen går bra, kan anställa fler, mer efterfrågan. Inkomsterna till offentliga sektorn ökar med fler som kan betala skatt. Företagen höjer löner dels i konkurrens om arbetskraft – kostnaderna för företagen stiger: höjda priser. Men folk har råd att köpa med sina höjda löner.

Lågkonjunktur

När allt blir dyrare räcker inte lönen till, samma varor har blivit dyrare, pengarna mindre värda – inflation

Efterfrågan sjunker pga mindre pengar att handla för, företagen svårt att sälja sina produkter till den vinst de vill göra. Tvingas säga upp folk – arbetslöshet ökar – skatteintäkter till offentliga sektorn minskar, kostnader för bidrag och stöd ökar

Inflation

När allt blir dyrare räcker inte lönen till, samma varor har blivit dyrare, pengarna mindre värda – inflation

Genom att höja räntan dämpar Riksbanken efterfrågan och inflationen.

Genom att sänka räntan stimuleras efterfrågan – ökar inflationen

Finanspolitik – statsbudget, dämpa/stimulera ekonomin s.47

Finanspolitik är när staten, regering går in och reglerar skatter och offentliga utgifter. Till exempel sänka skatten för att eller öka bidrag till hushållen, vill på så vis stimulera ekonomin. Hushållen får mer pengar och på så vis vill man få hushållen att handla. Efterfrågan ökar och företagen kan anställa fler.

Staten kan också låna pengar. Idag lånar staten pengar till att ha råd med skattesänkningar. De kan också ge bidrag till kommuner som kan bättra på vägar och järnvägar.

Penningpolitik – styrränta

Sveriges centralbank Riksbanken ansvarar för penningpolitik genom styrräntan. Målet är att hålla en stabil inflation. Riksbanken kan höja eller sänka styrräntan.

Låga räntor (kostnad för lån) ger mer pengar i hushållen eftersom den utgiften blivit lägre. Det gör att konsumtionen ökar, hushållen har råd att köpa.

De som lånar ut pengar – bankerna får mindre vinst med lägre räntor.

Höjer de räntan så blir det dyrare att låna pengar, bankerna gör vinster och räntan för privatpersoners sparande i banker ökar.

Skatt – inkomstskatt, moms, specifika skatter

Handelsbalans - import, export Subventioner, sanktioner

